

УДК 061.2(73=161.2):74/.76.071.1"1906/1981"

П. Андрусів

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.05.1256>

ВНЕСОК ПЕТРА АНДРУСИВА В РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ: САМОПОМОЧІ, СВІТОВОГО КОНГРЕСУ ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ ТА ІНШИХ

Андрій ЯЦІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1421-6518>

магістр історії, заступник директора

Міжнародного інституту освіти, культури

та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка»,
вул. Степана Бандери, 32А, 79013, м. Львів, Україна,

e-mail: yatsiv@gmail.com

Мета статті — висвітлення маловідомих сторінок громадсько-організаційної діяльності визначного художника, педагога, суспільно-культурного діяча, організатора мистецького та освітнього життя в українській діаспорі Петра Андрусіва (1906—1981). Емігрувавши до США 1947 року, втративши перед тим майже весь свій творчий доробок після бомбардувань Варшави на початку Другої світової війни, митець разом зі своєю дружиною, знаною співачкою Наталею Андрусів, в нових реаліях почали розбудовувати національне культурно-мистецьке та ділове життя. Вперше в історичній науці розглядаються факти заснування та функціонування українських інституцій — Організації Самопомоги Нової Української Еміграції (пізніше Об'єднання українців Америки «Самопоміч»), Злученого Українського Американського Допомогового Комітету (ЗУАДК), Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ), а також об'єднань мистецького та освітнього профілів. В СКВУ як новий діаспорний надбудові Петро Андрусів вбачав особливо великий потенціал для координації усіх культурних середовищ української діаспори задля проведення ефективної культурно-просвітницької та виховно-патріотичної політики. *Джерельна база статті* — матеріали хронік, спогади П. Андрусіва та інших учасників відповідних подій, а також публікації у виданнях української діаспори США.

Методологічною основою дослідження є історико-культурний, фактографічний і науково-реконструктивний методи.

Ключові слова: Петро Андрусів, українська діаспора США, Філадельфія, громадсько-культурні інституції еміграції, культура, ідеологія, виховний ідеал українця, національне виховання, історична і культурна пам'ять.

Andriy YATSIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1421-6518>

Master of History, Deputy Director,

The International Institute of Education,

Culture and Diaspora Relations,

Lviv Polytechnic National University,

32A, Stepana Bandery Street, 79013, Lviv, Ukraine,

e-mail: yatsiv@gmail.com

PETRO ANDRUSIV'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF INSTITUTIONS OF THE UKRAINIAN DIASPORA: SAMOPOMICH, WORLD CONGRESS OF FREE UKRAINIANS AND OTHERS

The article is devoted to the little-known pages of the social and organizational activities of the outstanding artist, teacher, social and cultural figure, organizer of artistic and educational life in the Ukrainian diaspora, Petro Andrusiv (1906—1981). After emigration to the USA in 1947, having lost almost all of his creative output during the bombing of Warsaw at the beginning of World War II, the artist together with his wife, the well-known singer Natalya Andrusiv, began to build a national cultural, artistic and business life in new realities. The facts of the foundation and functioning of Ukrainian institutions — the Self Reliance Organization of the New Ukrainian Emigration (later the Association of Ukrainians of America «Samopomich»), the United Ukrainian American Aid Committee (UUAAC), the World Congress of Free Ukrainians (WCFU) as well as associations of artistic and educational profiles are considered in historical science for the first time. Petro Andrusiv saw a particularly great potential for coordination of all cultural environments of the Ukrainian diaspora in order to carry out an effective cultural-educational and educational-patriotic policy in the WCFU as a new diasporic superstructure. The article is based on the materials of the chronicles, memories of P. Andrusiv and other participants of the relevant events, as well as articles and publications of the Ukrainian diaspora in the USA.

Keywords: Petro Andrusiv, the Ukrainian diaspora of the USA, Philadelphia, social and cultural institutions of emigration, culture, ideology, the World Congress of Free Ukrainians, the educational ideal of a Ukrainian, the Association of Ukrainians of America «Self Reliance», UUAAC (United Ukrainian American Aid Committee), UAAA (Union of Ukrainian Artists in America), Ukrainian Art Studio in Philadelphia, national education, historical and cultural memory.

Вступ. Серед найбільш актуальних аспектів історії української еміграції ХХ століття громадсько-інституційна самоорганізація має особливе значення, оскільки вона стосується кожної — більш чи менш відомої — персоналії розпорошених по всьому світі національних політичних, інтелектуальних і творчих сил. Деякі з таких громадських інституцій функціонували вкрай коротко, однак змогли дати важливий поштовх розвитку українського життя на чужині. Водночас разом з ними були закладені більш тривкі і масштабні структури, які суттєво збагатили суспільно-культурний ландшафт української діаспори та досі продовжують консолідувати українських емігрантів в різних середовищах побутування. До таких належить Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ), заснований 1967 року у Нью-Йорку (США) як міжнародна координаційна надбудова над громадськими організаціями в українській діаспорі. Відомий художник і педагог Петро Андрусів (1906—1981) став одним з активних учасників процесу консолідації світового українства ще до організаційного оформлення СКВУ (сьогодні — СКУ, Світовий Конгрес Українців). Від перших років переїзду разом зі своєю дружиною Наталією Семіон-Андрусів до США (1947) він брав участь у самоорганізації нової емігрантської хвилі українців після Другої світової війни, і згодом став активним членом Об'єднання українців Америки «Самопоміч», Злученого Українського Американського Допомогового Комітету (ЗУАДК) та інших національних громадсько-культурних об'єднань. *Методологічною основою* дослідження є історико-культурний, фактографічний і науково-реконструктивний методи, які дали змогу на міждисциплінарному рівні розглянути комплекс чинників, завдячуючи яким представники української діаспори США після завершення Другої світової війни зуміли заснувати ряд громадських інституцій, що відіграли вагомую роль у збереженні національної ідентичності в різних середовищах українства.

Аналіз досліджень. Тема формування та функціонування українських інституцій в українській діаспорі у науковій літературі висвітлена фрагментарно, без належного оснащення достовірними документами (протоколами організаційних зібрань, ідеологічними маніфестами, особовими справами громадських лідерів тощо). Стосується це, зокре-

ма, Організації Самопоміч Нової Української Еміграції (пізніше Об'єднання українців Америки «Самопоміч»), Злученого Українського Американського Допомогового Комітету (ЗУАДК), Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ), а також об'єднань мистецького та освітнього профілів. Чимало таких матеріалів можна знайти в українській емігрантській періодиці, зокрема на сторінках найдавнішого українського часопису у США — газети «Свобода». У статті використовуються деякі цінні публікації, завдячуючи яким вдалося науково реконструювати різні етапи формування відповідних громадсько-культурних інституцій. Особливо цінними були матеріали, пов'язані з громадською діяльністю Петра Андрусів. До таких, зокрема, належать публікації у книзі «Андрусів П. Мистецтво — найміцніша зброя: Статті, промови й огляди». Частина з цих публікацій стосувалася масштабної діяльності Світового Конгресу Вільних Українців. В СКВУ як новій діаспорній надбудові Петро Андрусів вбачав особливо великий потенціал для координації усіх культурних середовищ української діаспори задля проведення ефективної культурно-просвітницької та виховно-патріотичної політики.

Основна частина. Місто Філадельфія (штат Пенсильванія), що розташоване на східному узбережжі США на умовній географічній лінії між Вашингтоном і Нью-Йорком, є знаковим центром в історії світового українства, діяльності його інституцій і видатних постатей. Напевно не дарма саме це місце і середовище з 1947 р. стало новим домом Петра Андрусіва і саме тут, в еміграції, він розпочав новий багатогранний етап свого життєвого шляху і праці. Етап, багатий на мистецькі, педагогічні, культурологічні досягнення, а водночас знаковий в національно-суспільному вимірі постаті митця, його вкладу в будівництво українського інституційного руху в діаспорі, формулювання візії національної політики у сфері культури: її ідейного фундаменту та практичного втілення.

Пережиті обставини війни, таборового життя та еміграції стали чинниками, які спонукали Петра Андрусіва не лише активно включитися в життя громади після приїзду до США, але й насамперед шукати шляхів вирішення найбільш нагальних проблем мігрантів третьої хвилі, які прибули після війни на американський континент, та біженців, що продо-

вжували перебувати у таборах переміщених осіб в Європі (DP).

Вже 15 лютого 1947 р. в Нью-Йорку відбулося Загальне зібрання новоприбулих до США українських емігрантів, на якому було створено Організацію Самопомоги Нової Української Еміграції (ОСНУЕ, майбутнє Об'єднання українців Америки «Самопоміч»). Підготовкою події у співпраці з Марією Хомин та Гелиною Зейкан займався й Петро Андрусів [1]. Головуючи на зібранні, учасниками якого стали 40 (за іншими даними 27—28) осіб, П. Андрусів зачитав проєкт статуту новоствореної організації (автором чернетки документу був сам митець) [2, с. 278], в якому її ціллю значилося: «нести допомогу новоприбуваючим до Америки українцям без різниці релігії й терену походження», а також ставилося завдання включити «нові українські сили» в українсько-американське життя. Проєкт статуту передбачав майбутню різносторонню діяльність ОСНУЕ, зокрема в кооперативно-господарській та культурно-виховній ділянках [2, с. 276]. Потенційними дійсними членами організації мали стати українці, які прибули до США після закінчення Другої світової війни, натомість інші представники громади — допоміжними та почесними членами [1]. У фокусі допомоги новоствореної структури мали стати також українські біженці в Європі. Учасники події обрали Петра Андрусіва головою управи організації, також його було призначено членом Статутної комісії та делегатом до Загальних зборів Злученого Українського Американського Допомогового Комітету (ЗУАДК) — української міжнародної організації, заснованої у Філадельфії, метою якої була допомога українцям в США та Європі [1]. До першої управи ОСНУЕ також увійшли П. Гладкий, В. Коваль, М. Кебало та інші [2, с. 279].

Актуальність поставлених перед ОСНУЕ завдань була доведена дуже швидко. Вже в березні 1948 р. на перших звичайних Загальних зборах голова організації Петро Андрусів звітував про те, що за перший рік, попри етап становлення та численні труднощі, вдалося залучити до її рядів 450 членів, забезпечити житлом і працею 130 родин українських емігрантів, а також створити «абетку спільної мови між старою і новою діаспорою», налагоджуючи комунікацію зі місцевими діаспорними структурами [3]. Таким чином, візія новоствореної організації майже

одразу стала мінятися з лише «мігрантської» структури на всезагальну «американсько-українську» [3]. «Ми не приїхали відкривати другий раз Америку», проголошував П. Андрусів на українському Народному вічі, яке відбулося 14 березня 1948 р. у Джерсі Сіті (штат Нью-Джерсі) [4]. За словами голови ОСНУЕ, нові емігранти «на кожному кроці спостерігають величезні досягнення старшої еміграції та з великим подивом стверджують їх, маючи єдине бажання: включитися в загальну громадську роботу американських українців та своєю працею і співпрацею спільно добиватись нових успіхів і нових досягнень» [4].

Згадані процеси не можна було назвати простими, зважаючи на численні факти конфліктів та непорозумінь між старими і новими українськими мігрантами та структурами [2, с. 276]. Це стосувалося і самої «Самопомічі», поява якої була критично сприйнята деякими діаспорними організаціями. Ключову допомогу у перші роки діяльності ОСНУЕ отримала від ЗУАДК у вигляді щомісячних платежів, що дозволило управі за якийсь час отримати приміщення для роботи, засідань та прийому мігрантів, які щойно прибували в США та залучити до штату перших працівників [5, с. 28—29]. Водночас, протягом своєї каденції як голови організації П. Андрусів був змушений на волонтерських засадах за власний кошт постійно їздити з Філадельфії до Нью-Йорку і назад [5, с. 29]. Зберігся і документ, датований 7 березня 1948 р. про складання П. Андрусівим особистої пожертви для розвитку «Самопомічі» у сумі 250 доларів США (для прикладу щомісячне фінансування від ЗУАДК у перший рік діяльності ОСНУЕ складало 100 доларів на місяць) [5, с. 29].

Серед пріоритетних питань, які непокоїли Петра Андрусіва як голови управи «Самопомічі» була проблема інтеграції та працевлаштування української інтелігенції третьої хвилі еміграції, яка, за словами митця, змушена була приступати до фізичної праці на заводах та підприємствах, не маючи змоги реалізувати свій фах та не отримуючи розуміння від місцевої діаспори. Про це, зокрема, він сигналізував у листі до редакції Щоденника «Америка», датованому 1948 р. [6, с. 345—351].

Рівно ж важливим завданням для новообраного голови ОСНУЕ був порятунок десятків тисяч укра-

ївців, які станом на кінець 1940-х років продовжували перебувати у таборах для переміщених осіб в Європі. «Ми найкраще знаємо і розуміємо положення наших кривних, приятелів і земляків, знаємо їх і вартості і знаємо їх муки, бо самі звідтіля приїхали. Ще живим образом стоять перед нашими очима ці бараки, повні нестерпної нужди громадного життя, голод, холод, скрінінги, тривога репатріаційних насильств препарованих большевицькими посіпаками і ці всі трагедії, які при тому мали місце», — промовляв П. Андрусів до української спільноти у публікації «Іспит нашої зрілості. Голос нового імігранта про спільне завдання» в часописі Свобода в березні 1948 р. [7]. Як голова ОСНУЕ він також брав участь у публічних заходах ЗУАДК на підтримку українських мігрантів, зокрема виступав на масових маніфестаціях [8], робив численні особисті пожертви на збірки та фонди. У згаданій статті П. Андрусів також закликав нових мігрантів та діаспору звертатися до влади США з метою створити законодавчі механізми міграції українців з таборів до Америки (одним із яких був т. зв. «законопроект Страттона») на противагу їх потенційній депортації до СРСР. У публікації був і заклик налагоджувати комунікацію з таборовими українцями, роз'яснюючи їм умови побуту та праці в США [7]. І справді, Конгрес США у 1947—1948 рр. отримав велику кількість листів на підтримку організації допомоги біженцям у таборах DP [9]. Після численних дебатів, засідань сенатських комісій та розглядів проектів документів, 25 червня 1948 р. президент США Гаррі Трумен підписав Акт про переміщених осіб (Displaced Persons Act) [10], яким відкрив обмежену у часі можливість прийняти на постійне проживання переселенців з таборів для переміщених осіб, чим у період 1948—1952 рр. скористалися майже 400 тисяч мігрантів, зокрема десятки тисяч українців. Таким чином, у перші повоєнні роки українська громада у США поповнилася на бл. 80 тисяч мігрантів третьої хвилі [11].

Діяльність ЗУАДК та «Самопоміч» в кінці 1940-х на початку 1950-х рр. дали потужний поштовх для організації міграції українців з Європи до США та налагодження їхнього життя і праці в нових умовах. Згадуючи перші роки діяльності ОСНУЕ, П. Андрусів писав: «Самопоміч» стала першим мостом, яким обі групи того самого народу, що знайшли-

ся на еміграції, зійшлися і почали себе взаємно розуміти, (...) стала тим громозводом в початках, коли буря непорозуміння могла розложити цілість української спільноти в Америці і поранити її на довгі роки» [2, с. 282]. Ефективна комунікація як з діаспорними, так і американськими структурами стала запорукою того, що нові українські мігранти отримали підтримку та можливість фахового працевлаштування, таким чином підсиливши громаду: «новоприбулі не поховали до течок своїх дипломів, як їм на початок часто радили, але відносно скоро зробили з них практичний вжиток: інженери почали працювати в різних фірмах за своїм фахом, лікарі доволі скоро понострифікували дипломи та повідкривали свої канцелярії, багато вчених включилися в навчальну працю в американських і канадських університетах, чимало промисловців — з досвідом та з розмахом взялося за купецтво та промисел. Словом — нова еміграція увійшла майже в усі ділянки американського життя», писав у своїх спогадах П. Андрусів [2, с. 281].

Весною 1948 р. відбулися другі річні загальні збори централі «Самопоміч» в Нью Йорку, які стали знаковою подією у житті української громади, адже участь в них взяли як велика кількість нових мігрантів, так і поважні гості з діаспорних організацій, серед яких о. Василь Кушнір, голова Комітету Українців Канади, Олена Лотоцька, голова Союзу Українок Америки та інші [5, с. 30]. На зборах Петро Андрусів проголосив річний звіт про діяльність організації та склав повноваження голови управи, залишивши після себе вже зміцнілу структуру з чіткою стратегією та доброю перспективою масштабування її діяльності. Другим головою організації на зборах було обрано Володимира Калину, українського громадського діяча та педагога [2, с. 280]. Вже в найближчому часі «Самопоміч» відкрила відділи у Філадельфії, Чикаго, Детройті та інших містах, створила ощадно-позикові каси, які з часом трансформувалися у кредитові кооперативні спілки [12, с. 121] (іл. 1).

Попри складання повноважень голови «Самопоміч», діяльність П. Андрусіва в цій організації не припинилася і за якийсь час він очолив управу «Самопоміч» у Філадельфії, активізувавши її роботу [13, с. 85—86]. За визначні заслуги для розвитку організації, довголітню цінну працю для добра членів та української справи на 15 ювілейному з'їзді «Само-

Іл. 1. Управа ОУА Самопоміч, відділ у Філадельфії, штат Пенсильванія, США. 1964 р.

помочі» у 1972 р. Петра Андрусіва було іменовано «Почесним Членом» організації [5, с. 32].

Глибоке розуміння важливості інституалізації діяльності громади у різних ділянках суспільного життя для забезпечення її розвитку та поступу, реалізація системного підходу до формування національної політики, зокрема у сфері української культури були важливими елементами світоглядних візій Петра Андрусіва. Ці його риси, а також особисте вміння знаходити синергію від гуртування активних та творчих українських сил активно втілювалися у щоденній діяльності в межах тих чи інших діаспорних структур, до яких він мав дотичність.

Окрім «Самопоміч», у кінці 1940-х—1950-х рр. П. Андрусів активно долучався до роботи Злученого Українського Американського Допомогового Комітету. У складі Комітету митців ЗУАДК він, зокрема, організував виставки українського образотворчого мистецтва, а в приміщенні ЗУАДК у Філадельфії разом з Петром Мегиком заснував Українську мистецьку студію [14]. Для цього у січні 1952 р. він звертався до дирекції ЗУАДК, обґрунтовуючи ідею започаткування малярських студій для молоді, що мали б стати суспільно-культурною платформою для виховання молодих українців у США, їх мистецького вишколу для майбутньої творчої праці [15, с. 353]. Після заснування студії викладав у ній з 1952 по 1972 р., організував щорічні мистецькі виставки учнів та інші мистецькі й освітні заходи [16, с. 28]. Діяльність Української мистецької студії у Філадельфії стала важливим явищем українського освітнього та мистецького життя діаспори США, інституцією, про діяльність якої щороку писали про-

відні українські часописи у США, щоразу згадуючи ключову роль Петра Андрусіва у її роботі [17].

На початку 1949 р. у помешканні Петра та Наталії Андрусівих у Філадельфії відбулося перше зібрання Літературно-мистецького клубу, учасниками якого стали українські письменники, митці, театралі, діячі різних культурних напрямків [18]. Системні зустрічі, творчі вечори, авторські події, що відбувалися у рамках Клубу стали важливим явищем у житті української культурної спільноти не лише Філадельфії, але й назагал США, адже до них також долучалися українці з різних міст. Так, участь у заходах клубу у перші роки брали Євген Маланиук, Володимир Блавацький, Богдан Кравців, Остап Тарнавський, Яр Славутич, Роман Савицький, Оксана Сімович, Лонгин Цегельський, Петро Мегик, Іван Кедрин-Рудницький, Володимир Дорошенко, Анатоль Гак, Богдан Романенчук, Петро Ісаїв, Марія Струтинська, Марія Кузьмович-Головінська, Олег Зуєвський, Лев Яцкевич та інші [18]. Вже за короткий час засідання клубу переїхали із помешкання Андрусівих до більш просторої зали засідань видавництва «Провидіння» у Філадельфії, чому посприяв Лонгин Цегельський, на той час редактор часопису «Америка» [18]. У період з 1949 по 1951 р. діяльність Клубу очолював сам Петро Андрусів, а діловим секретарем був поет Яр Славутич (Григорій Жученко) [18]. У 1951 р. на Загальних зборах керівництво Клубом перейняв актор, режисер Володимир Блавацький.

У травні 1952 р. Петро Андрусів взяв участь у заснуванні Об'єднання Мистців Українців в Америці (ОУМА) з центром у Нью Йорку та став членом управи цієї організації. Метою Об'єднання було здійснення «патронату» над українським мистецтвом, об'єднавши мистців-українців на теренів США та «розгортання активності по всіх в мистецтві можливих галузях» [19]. У 1964 р. Петро Андрусів став третім головою ОМУА після Сергія Литвиненка та Святослава Гординського [20, с. 18], також працював у філадельфійському відділі ОМУА. П. Андрусів вбачав великий історичний шанс та перспективу в консолідації українських мистецьких сил з усього світу в рамках спільного національного мистецького «фронту»: «Потенційна сила української мистецької спільноти має широкий діапазон творчих можливостей, а в деяких аспектах окреслення — ім-

понуочий — не буде переборщенням. Збірна енергія тої цілости могла б задоволити культурні амбіції не одної модерної держави в сьгоднішньому світі», стверджував митець у своєму виступі перед загальними зборами ОМУА у 1970 р. [21, с. 252]. Водночас відзначав складність досягнення такої мети через пасивність та закритість частини українських мистців та середовищ і їх небажання консолідуватися за для національної справи (іл. 2).

Аналізуючи стан національної політики в ділянці культури загалом та культурно-мистецької освіти зокрема, Петро Андрусів неодноразово сигналізував про кризові явища, спричинені відсутністю стратегії культурної політики, браком внутрішньої комунікації та марнуванням потужного історичного і сучасного потенціалу української культури. Чинниками, які зумовили такий стан речей на думку митця стали відсутність розуміння українською політичною елітою та інтелігенцією в діаспорі важливості ролі культури в процесах розбудови національної свідомості та боротьби за українську духовну і політичну незалежність (або ж банально — незнання українською інтелігенцією власної культури та її звуження лише до рівня фольклору); брак зв'язкової ланки між мистецькими середовищами й індивідуальностями з одного боку і кінцевими споживачами культури з іншого; відсутність загально визнаного координаційного центру української культурної політики, осередка «духової та ідеологічної гравітації для усіх українців» [22, с. 20—21]. Ці чинники, на думку П. Андрусіва, поставили під загрозу численні культурні надбання українців, які системно винищувалися радянською росією та зробили наш народ «неконкурентноздатним» у культурному вимірі порівняно з іншими націями. Зважаючи на це, скликання Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) Петро Андрусів сприйняв із явним оптимізмом (іл. 3).

З 12 по 19 листопада 1967 р. у м. Нью-Йорку в приміщенні готелю Хілтон відбувся Перший Конгрес СКВУ, що став однією із найзнаковіших подій в історії української діаспори. Створення координаційної надбудови українських громад у світі стало вагомим кроком для консолідації розрізнених кіл української західної діаспори та розпочало новий етап боротьби світового українства за відновлення незалежності України, інформування світових урядів

Іл. 2. Деякі організатори Балу на 15-ліття Української Мистецької Студії. Філадельфія, США, 1967 р. Справа на ліво — П. Андрусів, д-р В. Галан, Н. Андрусів, д-р М. Бек, П. Мегик, ред. М. Дольницький

Іл. 3. Відкриття Першого Світового Конгресу Вільних Українців. Нью-Йорк, США, 1967 р.

та громадськості про Україну та злочинну політику радянської влади, систематизації діяльності українських організацій світі, діяльності зі збереження національної ідентичності, мови та культурних надбань тощо. Учасниками Конгресу стали 1003 делегати з 17 країн світу а в його рамках відбулося 18 з'їздів, сесій та конференцій українських організацій та структур, які намагалися охопити ключову проблематику та напрями життя українства у світовому вимірі [23, с. 51]. Сам факт скликання СКВУ (ідея якого назривала ще з 1920-х рр., а системна підготовка тривала з часу заснування Пан-Американської Української Конференції у 1947 р.) та масштабні цілі, які світове українство поставило перед новою структурою викликали значне поживавлення у західних діаспорних колах та суттєвий резонанс в українських ЗМІ.

Участь у події взяв і Петро Андрусів, який став промовцем Світової Виховно-Освітньої Сесії СКВУ, що відбулася 11—12 листопада 1967 р. [24,

с. 237], а також долучився до підготовки виставки українських митців у рамках Конгресу [25].

«Світова Виховно-Освітня Сесія і сама Світова Конвенція Вільних Українців, в рамках якої та сесія проходила, були не випадковою великою паралелею до тих подій, які відбувається на терені окупованої України. В осередку тих подій є безустанна, вперта і напосильна боротьба свідомих своєї національної окремішності, одиниць за суверенність, духово-культурних традицій свого народу, які московський комунізм намагається усіми засобами знищити», — ділився спогадами про Перший Конгрес СКВУ Петро Андрусів [24, с. 237]. У своєму виступі на виховно-освітній сесії СКВУ митець зробив спробу актуалізувати стан справ в українській культурі та окреслив нагальні проблеми освітнього та світоглядного плану, характерні для життя тогочасної західної української діаспори. На думку П. Андрусіва на часі було проведення широкої освітньо-просвітницької акції з метою виховання молодих українців у діаспорі, яка мала б бути реалізованою завдяки активізації видавничого руху: створенні якісних за змістом та ілюстраціями книг і журналів та здійсненні широкої пропаганди української мистецької культури у молодіжних колах [24, с. 248—250]. До цього процесу, на думку митця, мали б долучитися ключові українські організації західної діаспори, зокрема Український конгресовий комітет Америки, Комітет українців Канади, Світова Федерація Українських Жіночих Організацій, Шкільні ради та інші [26, с. 164]. Ключовим досягненням Світової Виховно-Освітньої Сесії Першого Конгресу СКВУ стало затвердження виховного ідеалу українця в діаспорі: «Українець у діаспорі — це повноцінний громадянин своєї країни, пов'язаний з українським народом вузлами української мови й культури, особистість якого визначається християнсько-етичними вартостями і творчою працею для України» [27, с. 10].

В СКВУ як новій діаспорній надбудові Петро Андрусів вбачав особливо великий потенціал для координації усіх культурних середовищ української діаспори задля проведення ефективної культурно-просвітницької та виховно-патріотичної освітньої політики. «Секретаріат СКВУ з комісією для справ культури повинен би стати предметом особливішої уваги цілої української спільноти. Вона може стати

могутнім інструментом, при допомозі якого є велика можливість перевезти основні зміни в нашій духовості, впровадити і заактивізувати нові елементи в системі виховання українця в світі і на рідних землях», — стверджував П. Андрусів [22, с. 23—24].

У грудні 1970 р. та січні 1971 р. він взяв участь у нараді та сесії Комісії СКВУ для справ культури [28, с. 257]. Виступаючи перед учасниками сесії митець закликав секретаріат СКВУ та Комісію для справ культури стати «інструментом» для створення системи популяризації і поширення інформації про українське мистецтво, зокрема започаткувати підготовку відповідних публікацій, проведення лекторіїв, семінарів, впровадження мистецтва в програми шкіл та у виховну систему молодіжних організацій [29, с. 259—260]. Актуальною пропозицією Петра Андрусіва було створення при СКВУ Централі образотворчого мистецтва, яка мала б консолідувати українські мистецькі середовища у світі, а також створити при СКВУ реєстр українських митців та базу даних надбань української культури та мистецтва з усього світу: централізований архів з фотокопіями та описами ключових об'єктів української культурної спадщини для використання у навчальних та просвітницьких цілях [29, с. 262].

Висновки. На жаль, далеко не всі ці візонерські ідеї Петра Андрусіва щодо національної культурної політики вдалося реалізувати за його життя і навіть сьогодні, на тридцять другому році існування незалежної Української держави. Водночас із впевненістю можемо засвідчити важливу роль П. Андрусіва в процесах інституційного розвитку та діяльності низки ключових інституцій української діаспори, що діють і сьогодні. Враховуючи це, з покоління у покоління маємо переносити пам'ять і вдячність цьому великому Українцеві родом із Кам'яноброда на Львівщині за його величний чин служіння українській справі і багатогранну спадщину, що стала частиною української історії та культури у світовому вимірі.

1. Створено «Організацію Самопомоги Нової Української Еміграції». *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью Йорк, 1947. Ч. 40.
2. Думки про заснування об'єднання «Самопоміч». *Андрусів П. Мистецтво — найміцніша зброя: Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 278.

3. Загальні збори «Самопоміч» нової укр. імміграції в Америці. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1948. Ч. 55.
4. З життя громад і організацій. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1948. Ч. 62.
5. Палідвор В. З пожовклих карток. До історії постання, розвою, досягнень ОУА «Самопоміч» у 25-річчя її існування. *Ювілейний альманах двадцятипятиліття Об'єднання Українців в Америці* «Самопоміч» 1947—1972. Нью-Йорк, 1972. С. 28—29.
6. Неопублікований лист до редакції Щоденника «Америци» — 1948 рік. Андрусів П. *Мистецтво — найміцніша зброя: Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 345—351.
7. Андрусів П. Іспит нашої зрілості. Голос нового іммігранта про спільне завдання. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1948. Ч. 49.
8. Маніфестація ЗУАДК у Філадельфії. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1951. Ч. 232.
9. American Immigration Policy 1945—1950. Yadvashem.org. URL: https://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%203541.pdf
10. Displaced Persons Act. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Displaced_Persons_Act
11. Куропась М. Українська імміграція до США (частина 2). URL: <https://ukrainianpeople.us/українська-імміграція-до-сша-частина-2/>
12. Тарнавський О. *Брат — Братові. Книга про ЗУАДК*. Філадельфія: Злучений Український Американський Допомоговий Комітет, 1971. С. 121.
13. Об'єднання українців в Америці «Самопоміч». Відділ у Філадельфії. *Ювілейний альманах двадцятипятиліття Об'єднання Українців в Америці* «Самопоміч» 1947—1972. Нью-Йорк, 1972. С. 85—86.
14. Мистецькій студії у Філадельфії — 15 років. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1967. Ч. 187.
15. Андрусів П. Лист до ЗУАДКу. Андрусів П. *Мистецтво — найміцніша зброя: Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 353.
16. *Книга Творчості українських мистців поза Батьківщиною*. Гол. ред., вступ. сл. П. Мегик; пер. Д. Барабах, В. Шиприкевич, М. Богачевська-Хом'як. Філадельфія, Па: «Нотатки з Мистецтва», 1981. С. 28.
17. Малоюца А. Мистецька молодь і культурні традиції. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1956. Ч. 191.
18. Літературно-Мистецькому Клубові у Філадельфії п'ять років. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1954. Ч. 184.
19. Щоби муза не вмерла. Засновано Об'єднання Мистців-Українців в Америці. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1952. Ч. 131.
20. Андрусів П. Огляд українського мистецького життя в ЗСА. *Нотатки з мистецтва. Ukrainian art digest*. Об'єднання Мистців Українців в Америці. Відділ у Філадельфії, 1984. С. 18.
21. Андрусів П. Слово перед загальними зборами ОМУА. Андрусів П. *Мистецтво — найміцніша зброя: Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 259—260.
22. Андрусів П. Українська мистецька культура. Андрусів П. *Мистецтво — найміцніша зброя: Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 20—21.
23. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 51.
24. На полях Світового Конгресу вільних українців в 1967 р. *Мистецтво — найміцніша зброя. Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 237.
25. Мистецька виставка — під час Світового Конгресу Вільних Українців. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1967. Ч. 126.
26. Роль мистецької культури у вихованні. *Альманах-календар Союзу українців католиків Америки «Провидіння» на рік Божий 1969*. Філадельфія: Америка, 1969. С. 164.
27. *Комунікат Президії Світового Конгресу Вільних Українців*. Нью-Йорк: Світовий Конгрес Вільних Українців, 1967. С. 10.
28. Комісія для справ культури СКВУ відбула нараду. *Свобода*. Джерзі Ситі і Нью-Йорк, 1979. Ч. 237.
29. Проблеми української мистецької культури в діаспорі. *Мистецтво — найміцніша зброя. Статті, промови й огляди*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1987. С. 259—260.

REFERENCES

- (1947). The «New Ukrainian Emigration Self-Reliance Organization» created. *Freedom (Part 40)*. Jersey City and New York [in Ukrainian].
- (1987). Thoughts concerning foundation of the Samopomich association. In Andrusiv, P. *Art is the strongest weapon: Articles, speeches and reviews* (P. 278). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- (1948). General meetings of «Self-Reliance» of the new Ukrainian immigration in America. *Freedom (Part 55)*. Jersey City and New York [in Ukrainian].
- (1948). From the life of communities and organizations. *Freedom (Part 62)*. Jersey City and New York [in Ukrainian].
- Palidvor, V. (1972). From yellowed cards. To the history of the establishment, development, and achievements of Samopomich OUA on the 25th anniversary of its existence. Jubilee almanac of the twenty-fifth anniversary of the Association of Ukrainians in America «Samopomich» 1947—1972 (P. 28—29). New York [in Ukrainian].
- (1987). An unpublished letter to the editors of the «America» newspaper — 1948. In Andrusiv, P. *Art is the strongest weapon: Articles, speeches and reviews* (Pp. 345—351). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Andrusiv, P. (1948). The exam of our maturity. The voice of a new immigrant about a common task. *Freedom (Part 49)*. Jersey City and New York [in Ukrainian].

- (1951). UUARC manifestation in Philadelphia. *Freedom* (Part 232). Jersey City and New York, [in Ukrainian].
- American Immigration Policy 1945—1950. *Yadvashem.org*. Retrieved from: https://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%203541.pdf
- Displaced Persons Act*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Displaced_Persons_Act
- Kuropas, M. Ukrainian immigration to the USA (Part 2). Retrieved from: <https://ukrainianpeople.us/ukrainian-immigration-to-the-us-chastina-2/> [in Ukrainian].
- Tarnavskiy, O. (1971). *The brother — to the brother. A book about UUARC* (P. 121). Philadelphia: United Ukrainian American Relief Committee [in Ukrainian].
- (1972). The Association of Ukrainians in America «Samopomich». A branch in Philadelphia. *Jubilee almanac of the twenty-fifth anniversary of the Association of Ukrainians in America «Samopomich» 1947—1972* (Pp. 85—86). New York [in Ukrainian].
- (1967). The art studio in Philadelphia is 15 years old. *Freedom* (Part 187). Jersey City and New York [in Ukrainian].
- Andrusiv, P. (1987). A letter to UUARC. *Art is the strongest weapon: Articles, speeches and reviews* (P. 353). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Mehyk, P. (Ed.). (1981). *The book of Ukrainian artists' creativity outside the Motherland* (P. 28). Philadelphia, PA: Art Notes [in Ukrainian].
- Malyutsa, A. (1956). Artistic youth and cultural traditions. *Freedom* (Part 191). Jersey City and New York [in Ukrainian].
- (1954). The Literary and Artistic Club in Philadelphia is five years old. *Freedom* (Part 184). Jersey City and New York [in Ukrainian].
- (1952). So that the muse does not die. The Association of Ukrainian Artists in America was founded. *Freedom* (Part 131). Jersey City and New York [in Ukrainian].
- Andrusiv, P. (1984). Overview of Ukrainian artistic life in the USA. *Notes on art. Ukrainian art digest. Association of Ukrainian Artists in America. Division in Philadelphia* (P. 18) [in Ukrainian].
- Andrusiv, P. (1987). The speech in front of the general meeting of the UAAU. *Art is the strongest weapon: Articles, speeches and reviews* (P. 252). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- Andrusiv, P. (1987). Ukrainian artistic culture. *Art is the strongest weapon: Articles, speeches and reviews* (Pp. 20—21). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- (1969). *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians* (P. 51). Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Andrusiv, P. (Ed.). (1987). On the sidelines of the World Congress of Free Ukrainians in 1967. *Art is the strongest weapon. Articles, speeches and reviews* (P. 237). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].
- (1967). The art exhibition — during the World Congress of Free Ukrainians. *Freedom* (Part 126). Jersey City and New York [in Ukrainian].
- (1969). The role of artistic culture in education. *Almanac-calendar of the Union of Ukrainian Catholics of America «Provydinnia» for the year 1969* (P. 164). Philadelphia: America [in Ukrainian].
- (1967). *Communique of the Presidium of the World Congress of Free Ukrainians* (P. 10). New York, World Congress of Free Ukrainians [in Ukrainian].
- (1979). The Commission for Cultural Affairs of the WCFU held a meeting. *Freedom* (Part 237). Jersey City and New York [in Ukrainian].
- (1987). Problems of Ukrainian artistic culture in the diaspora. In Andrusiv, P. *Art is the strongest weapon. Articles, speeches and reviews* (Pp. 259—260). New York; Paris; Sydney; Toronto [in Ukrainian].